

Toplumsal Cinsiyet ve Sekülerleşme Teorisi*

Linda WOODHEAD

Çev. Harun TUNÇ**

Atıf / ©- Woodhead, L. (2017). Toplumsal Cinsiyet ve Sekülerleşme Teorisi, çev. Harun Tunç, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 501-509.

Öz- Yazar sekülerleşme konusundaki anlayışımızın, cinsiyet farklılıklarını ciddiye alarak büyük ölçüde geliştirilebileceğini savunmaktadır. Mevcut sekülerleşme teorileri, sanayileşmenin başlangıcından sonra erkeklerin Hıristiyanlık'tan uzaklaşma sebebini daha iyi açıklarken, kadınların oldukça farklı olan modernleşme deneyimlerini göz ardı etmektedir. Erkekler ev dışında ücretli çalışmakla yükümlü iken kadınlar ücretsiz ev işleri ve çocuk bakımı işleri ile meşgul olmaktadır. 1960'lardan bu yana kadınların ücretli işgücüne atılmaları, onları geleneksel görevleri olan bakım işlerinden muaf tutmamıştır. Çağdaş kadınların dine yakınlık veya uzaklığını, çalışma hayatlarına yani ev içinde çalışma ya da çalışmamlarına veya ev içi ile ev dışı çalışmaları arasında denge kurup kurmamalarına bakarak daha iyi anlayabileceğimiz ileri sürülür.

Anahtar sözcükler- Din, sekülerleşme, toplumsal cinsiyet, kadın istihdamı

1. Din ve Toplumsal Cinsiyet

Din sosyolojisi, toplumsal cinsiyete kayıtsız değildir. Fakat onun ana paradigmaları, toplumsal cinsiyetin öneminin farkında olmakla birlikte bu konulara fazla yer vermedi. Bu durum, uzun zamandır bu konunun özünü oluşturan sekülerleşme teorilerinin en açık gerçeğidir.

Makalenin gelişi: 03.05.2017; Yayına kabul tarihi: 19.06.2017

* Bu makale Linda Woodhead'ın *Gendering Secularization Theory* (social compass, 2008, 55 (2), s. 189-195) adlı makalesinin tercümesidir.

** Çukurova Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Doktora öğrencisi, e-posta: tunc-harun@hotmail.com

Yine de son zamanlarda değişim belirtileri vardır. Callum Brown, *The Death of Christian Britain* (2001) ve akabinde *Religion and Society in Twentieth-Century Britain* (2006) adlı eserlerinde, kadınların 19. ve 20. yüzyıllar boyunca kiliselerde sayıca üstünlüğünü bize hatırlatmakta ve şimdi kadınların erkeklerden daha yüksek oranda kiliselerden ayrılmakta olduğuna işaret eden bulgular ortaya koymaktadır. Brown, uygun bir sekülerleşme teorisinin kadınların bir zamanlar destekledikleri kiliselere gittikçe yabancılaşmalarını açıklaması gerektiğini ileri sürer. Onun izahına göre; Hristiyan Britanya'nın ölümü, kadınları, iffet, hayâ, itaatkârlık ve eşi ile çocuklarının ahlaki ve manevi refah sorumluluğu bakımından yücelten dindar kadınlık formundan muaf tutan 1960'lı yılların cinsel devrimiyle başlar. 1960'lardan önce kadınlar hem 'muhafazakâr ahlaki otoriteler' hem 'kilisenin cinsiyet takıntısı' ile kuşatılmıştır. O zamandan beri kadınlar 'cinsel özgürlük ve feminizm adına kilise otoritesini reddederek halkın kendilerine biçtiği dini ve ahlaki bekçilik rolüne karşı çıkmışlardır. Dolayısıyla Brown'a göre itaatkâr kadın tipinin ortadan kalkmasıyla Hristiyanlık da bitti.

Mevcut sekülerleşme açıklamalarının değişen toplumsal cinsiyet ilişkilerini göz önüne alarak nasıl geliştirilebileceğiyle ilgili, ama farklı bir açıklamasını yapmak isterim. Böyle bir teori geliştirilecekse bu teori, Brown'un izahını yaptığı aşağıdaki verileri içeren ve hatta aşan, bununla birlikte dikkat gerektiren bir dizi veriyi göz önünde bulundurmalı.

1. Din Avrupa çapında büyük, orta, ve küçük düzeyde, (Avrupa'ya göre) daha az düzeyde de Kuzey Amerika'da zayıflamakla kalmadı 1960'lı yıllardan bu yana bu zayıflama daha da hızlandı.
2. Her bağlılık endeksinde kadınlar, hem Avrupa hem Amerika'daki çoğu kilisede sayıca yaklaşık 2/3 oranında erkeklerden üstün geldiklerinden dolayı erkeklerden daha dindardırlar. Avrupa'daki tipik bir kilise müdavimi şu an yaşlı bir kadındır (Billiet et al., 2003).
3. Son on yıldır kadınlar kiliseyi erkeklerden daha hızlı bir oranda terk etmiş görünmektedir. Bu durum, kiliseden genç yaşta ayrılanlar ve orta yaşlarda ayrılanlar için de geçerlidir (Brierly, 2003:2.19.4).
4. Kadınlar 1980'lerin sonlarından bu yana filizlenen ve yeniçağı, bü-tüncül tedaviyi ve neo-paganizmi de içeren alternatif maneviyat tarzlarında da erkeklerden sayıca fazladır. 2000-2002 yılları ara-

sında İngiltere’de içinde bulunduğum bir araştırma, kadınların hem hizmet veren hem de hizmet alan olarak bu tür maneviyata katılanların %80’ini oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bu üstünlük düzeyinin sıra dışı olmadığını gösteren bulgular da vardır (Heelas and Woodhead, 2005).

2. Cinsel Devrimin Retoriği

Bu tür verileri anlamaya çalışırken toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki değişiklikleri ciddi olarak ele almaktan başlamanız gerektiği konusunda Brown’a katılıyorum; ancak onun 1960’larda yaşanan değişimlerin büyüklüğünü abarttığını düşünüyorum. Onun cinsel ‘devrim’ retoriğine yenik düşmesinin bir nedeni de, kamunun ücretli ve ücretsiz işgücü alanında gerçekleşenlerin göz ardı edilmesine karşı kişisel tutumlar, değerler ve mahrem davranışlardaki değişimler üzerinde çok durmasıdır. Bu, sırasıyla metodolojik tercihle alakalıdır. Çünkü Brown, ayrıcalıklı ‘söylemi’ni tercih ederken revaçta olan kültürel sırayı ve insanların yapı hakkında söylediklerini ve yaptıklarını takip eder.

Benim iddiam şudur ki; kadınlar ve erkeklerin çalışma ve istihdam modelleri üzerine yapılan araştırmalar, cinsel devrim ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelme hakkındaki tüm konuşmalar için önemli bir devamlılık ve eşitsizlik ortaya koyuyor. Bu durumu özetlemek gerekirse: 1960’lardan önce kadınlar ücretsiz emeğin büyük bir kısmını evde yürütüyorlardı. 1960’lı yıllardan sonra ise, büyük bir oranda ücretli istihdama girdiler, böylece günümüzde, neredeyse erkekler kadar pek çok kadın da bir ücret karşılığında kamusal alanda çalışmaktadır. Fakat kadınlar, ücretli istihdamın yeni görevlerini üstlenmenin *yani sıra*, geleneksel görevleri olan evde ücretsiz iş ve çocuk bakımı hizmetlerini yürütmeye *devam etmektedirler* (Hochschild, 1990; Wharton, 2005). Yani Brown, değişim konusunda haklıdır; fakat sürekliliği gözden çıkarmaktadır. Sonuç olarak, kadınların iki kat işgücü üstlenmeleri ve özgürleşme bir yana devrime götürüleceğini göz ardı etmektedir. Bugün kadınlar Arlie Hochschild’in (1990) ‘duraklamış devrim’ olarak adlandırdığı ve onları iki talep dizisi arasında sıkıştıran şeyin etkilerinden muzdariptir. Bir yandan kadınlardan kazanç ya da ödül beklemeden başkalarının bedensel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaları bekleniyor. Evde ya da işyerinde olsun, kadınlar, etrafındakilere bakan sevecen anneler ve fedakâr eşler olmalılar. Bu Hristiyanlık’taki sevgi ve özveri/kendini feda etme, yani, İsa, Meryem ve Azizler örne-

ğinde görülen 'karşılık beklemeden verme' ahlaki ile tamamen eşdeğerdir. Öte yandan kadınlar bugün erkeklerle yan yana işyerine giriyor. Bazıları kadınların hemşirelik ve diğer bakım görevi gibi işleriyle bağdaşan, kadınlara atfedilen rollerde kalırken diğerleri, otobüs şoförlüğü, mühendislik, medya profesyonelliği, doktorluk ve yöneticilik gibi, daha önceden erkeklere atfedilen, iyi ödüllendirilmiş ve daha iddialı roller üstlenirler. Yönünü geleneksel olarak erkeksi alanlara çevirenler, kendilerini -bakım, şefkat, ve diğergamlıktan (tümü kadınsılık olarak adlandırılır) ziyade; güven, iddia, bireysellik, rekabet ve hırsla (tümü erkeksilik olarak adlandırılır) değer veren bir kimlik- yani, alışlagelmiş kadınsılık olarak görülenden çok farklı bir kimlik çeşidiyle yüzleşirken bulurlar.

3. Erkek ve Kadının Dinden Uzaklaşması

Bu belirsiz ve çelişkili kimlik durumunun, kadınların dinle olan ilişkisini nasıl açıklayabildiğine dönmeden önce, kadınların ve erkeklerin dinden uzaklaşmalarına (kilise üyeliğinden çıkma) kısaca dikkat çekmeme izin verin. Mevcut sekülerleşme teorilerinin birçoğu, rasyonalizasyon, bürokratikleşme, şehirleşme, toplumsallaşma ve bireyselleşmeyi de kapsayan dini gerilemenin sorumlusu olarak modernleşmenin bir ya da daha fazla yönünü ayrıştırmaktadır. Tüm bunların ardından, birey bir taşra işçisinin; köy yaşamının durağan ve anlamlı dünyasını nasıl geride bıraktığını, fabrika veya büronun demir kafesi içinde topluluğun gayri şahsi yapılara boyun eğdiği, beşeri anlamlılığın mantıksal verimlilikten daha az önemli olduğu, rekabet ilkesinin işbirliğinin yerini aldığı modern şehre girişini anlatan benzer bir hikâyenin farkındadır. Bu süreçte dünya büyüğünden arınır, din geleneksel işlevlerini kaybeder, görev ahlaki ve özveri önemini yitirir ve çalışanımız, dindar bir mü'min ve kilise mensubu olmaktan çıkar. Sekülerleşmeyi bu yönde açıklamanın inandırıcılığını ve gücünü inkâr edecek değilim. Ancak *erkeklerin* dinden uzaklaşmasını açıklamaktan fazlasını yaptığını kabul edemem. Çünkü kutsal kubbenin barınağını terk eden işçi, kadın değil, bir erkektir. Kadınlar açısından sanayileşme; parça başı iş, düşük ücretli ev içi istihdam ve/veya eve hapsedilme ve dış dünyadan soyutlanmak gibi çok farklı şekillerde yaşanır. Böylelikle kadınlar, geleneği modern bağlama taşıyan, kiliselerin yalnızca varlığını değil aynı zamanda büyümesini de destekleyen, insanca anlamlı ev ortamı sunmak suretiyle erkek kesiminin demir kafes tecrübesini hafiften şehir köylüleri olarak kalmaktadır.

Bu yüzden, mevcut sekülerleşme teorileri, erkeklerin dinden uzaklaşmalarını iyi açıklamıştır; fakat en azından, kadınların ücretli bir işe girdikleri ve erkeklerle aynı baskıyı üzerlerinde hissettikleri 1960'lı yıllara kadar ve sonrası için, insan ırkının diğer yarısının (kadının) durumunu açıklamada iyi değildir. Hatta o zamanlarda bile, böyle teoriler, durumun karmaşıklığını hakıyla açıklamada başarısız olmuştur. Çünkü kadınlar, ücretli iş dünyasına erkeklerle eşit şartlarda kolayca girememiştir; ancak kendilerini iki tür iş gücü, iki tür yükümlülük ve iki tür kimlik arasında sıkışmış olarak bulmuşlardır. Hayatlarını ev dünyasıyla bireyselleşme arasında, yani Ulrich Beck ve Elisabeth Beck-Gernsheim'in (2002) 'başkaları için hayat yaşama' ve 'kendim için biraz hayat' olarak ifade ettikleri şey arasında rahatsız edici bir dengede buluyorlar.

Dini bağlılığın sonuçları oldukça karmaşıktır. Kadınlarda görülen üç ana iş temelli kimlik formuyla alakalı olan bu durumu üç kategoriye ayırarak basitleştirmeme izin verin.

İlk olarak, kadınlar, 'geleneksel' ev işi ve çocuk bakımı rollerine adanmış olabilirler. Eğer böyle olursa, dinin kutsal kubbesi altına sığınacak olmaları kuvvetle muhtemeldir; çünkü Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık, günümüz Batı toplumunda böyle bir kimliğin damgalanmasından ziyade onaylandığı ve meşrulaştığı bir alan sağlıyor. Liberal yorumcular, böyle açıkça cinsiyet ayrımı yapan dinlerin neden kadınları cezbedtiğini genellikle merak etmektedir. Cevap şu olur: *Çünkü* açık bir toplumsal cinsiyet ayrımında ısrar eden bu dinler, 'yerini bilmek isteyen', çocuk bakım işleri ile onore olan, kadın dayanışmasında destek bulan ve kendilerini boşanmadan ve erkeğin aile sorumluluğundan kaçışından koruyan kadınları cezbetmektedir (Brasher, 1998; Griffith, 1997).

İkincisi, kadınlar karşıt bir yola gidebilirler ve 'kariyer edinmek' uğruna geleneksel rollerini terk edebilirler. Böyle yaparak, çocuk sahibi olmaktan veya onlarla ilgilenmek için bir bakıcı tutmaktan ya da onlar için bir refah devleti (mesela İskandinavya'da) aramaktan vazgeçmiş olacaktırlar. Hem de dine sırt çevirmeleri kuvvetle muhtemeldir. Andrew Greeley'in her zaman dikkatimi çeken, ihmal edilmiş bir tespiti vardır ki; Katolik kiliselerde en az temsil edilen grup, Katolik anneleri, kızlarının yetişmesi esnasında ev içi rolleri onaylayan Katolik annelerine sahip ve feminizmden etkilenmiş yüksek eğitimli kadınlardır. Baby Boomer dönemi öncesi kadınlar, bu dinamiğin son derece farkında-

dır. Bu veri, aşağıdaki sözleri söyleyen bir yüksek lisans öğrencimin röportaj yaptığı yaşlı Katolik bir kadından elde edilmiştir:

Herkes için aynıydı... ve onu kabul ettiniz... bunu [ev işlerini] kendi evinizde size verilmiş 'iftihar edilecek' bir rol gibi ayrıcalık olarak gördünüz. [güler]... Bugün o genç kızlar, hatta benim kızım bile bunu böyle görmeyecek-ti! Bu fikre gülmüştü. Kandırıldığımızı söyleyeceklerdi. Belki de öyleydik.

Erkeklerden çok daha ileri boyutta başarılı bir kariyer peşinde koşan kadınlar; meslektaşları, işverenleri, her şeyden önce kendileri, öz gelişimleri ve meslekteki başarısına bağlılık uğruna evdeki sorumluluklarını terk etme baskısı altındadırlar. *Tamamen* şekil değiştiren karmaşık kimlik projesinde, geleneksel din formlarının kadınlara yardım etmekten çok engel teşkil edeceği kuvvetle muhtemeldir.

Üçüncü ve en kapsamlı olanına gelirsek, kadınlar kategorisi: iki bağlılık ve iki tür çalışmayı 'dengeleme'ye çalışanlardır. Kimliklerinin tutkulu doğası göz önüne alındığında, bazıları tam tersini bulurlar (ya da basitçe, dini bağlılık için boş zamanı olmayabilir) bazıları ise mevcut din formlarını uygun bulabilmektedir. Dinin, kadın bağlılığını cezp ettiği yerde muhtemelen bu böyle olur; çünkü bu, çift kat sorumlulukla uğraşan kadınlara bir şekilde yardım etmeyi başarır. Basit bir örnek vermek gerekirse, son zamanlarda röportaj yaptığım orta yaşlı bir Anglikan şunu söylemişti:

Cemaat aramıyorum... Bana uygun kiliseye gitmeyi seviyorum çünkü bu benim özel zamanımdır... Benim için din, zamanım ve mekânımdır... Daha iyi odaklanmamı sağlayan bina arıyorum... Orası, çamaşır yıkamayı, yemek pişirmeyi, bahçe işlerini ya da herhangi başka bir şeyi düşünmediğim bir yer... Ve ibadetin ağır bastığı... Bunu mümkün kılıyor. Bazı olayları çok rahatsız edici bulmamı sağlıyor.

Burada, din, ev işini kutsallaştırdığı için değil (öyle olsa bile), böyle bir işten kaçış sağladığı ve 'ben olmak' için bir alan açtığından başarılı olmaktadır. Bu, gelişmekte gibi görünen alternatif maneviyatlar durumuna benzer fakat bir o kadar da farklıdır; çünkü onlar, büyük oranda kadın başına yürütülür ve direkt olarak çağdaş kadının bulunduğu durumdaki zorluklarıyla ilgilidir. Bu tür maneviyatları araştırma esnasında gözlemim şu olmuştur: bunlar, otonom benlik formları oluşturma noktasında zor ve yeni görevlerinde kadınlara yardım etmek için bir dizi beden ve duyu odaklı teknikler kullanırlar. Fakat

onlar, sıradan erkeksi bir tarzda bağımsız ve özgüvenli bir kimlik inşasına zorunlu olarak yardım etmezler. Daha ziyade 'ilinti benliği' ya da 'benlik ilintisi'ni vurgulayıp vurgulamadığına bağlı olan bir spektrumun peşindedirler. Sözde Yeni Çağ (New Age) uygulamaları, bu spektrumun daha erkeksi ve bireyselleştirilmiş ucuna uzanmaya ve benliği hem bağımlılıklardan kurtarma hem de kişisel başarı için onu özgür kılmada destek sağlamaya meyillidir. Bütüncül ve neo-pagan maneviyatlar spektrumun diğer ucunda yer almakta ve bilindik kadınsı faaliyetleri (düşük yapmak, doğum yapmak, çocuk yetiştirmek, hayız olmak, annelik yapmak veya büyüclük olsun) kutsallaştırmada aktif olmaya meyillidirler, fakat daha özerk bir temelde. Bu spektrumun tam karşısında alternatif maneviyat, mevcut seçenekleri sevimsiz bulanlar için yeni kimlik formları oluşturmak için verimli bir alan görevi görmektedir.

Sonuç

Özetlemek gerekirse, benim görüşüm, toplumsal cinsiyetin önemine gösterilen yeni bir ilginin mevcut sekülerleşme (ve kutsallaştırma) teorilerini gerek değiştirme ve güçlendirme gerekse başta özetlediğim kafa karıştırıcı tespitleri daha iyi anlamada yardım edebileceği yönündedir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sembolik olduğu kadar maddi ve kurumsal alanlarda da nasıl oluştuğunu göz önüne alan analizlerin en faydalı şey olduğunu belirtmiştim. Yine de daha genel anlamda -toplumsal cinsiyete, sınıfa, etnik kökene veya cinsiyete bağlı olsun- sekülerleşme konusunda her tür güç ilişkisine dikkat eden bir yaklaşımı savunmaktayım. Tüm bunların en kapsamlı mesajı şudur ki; eğer dinin gelişimini, çöküşünü ve dönüşümünü anlamak istiyorsak, onun toplumdaki dengesiz güç dağılımına verdiği desteği ve tahribi daha ciddi anlamda ele almamız gerekir.

Kaynakça

- Beck, Ulrich and Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualisation*. London: Sage.
- Billiet, Jaak, Dobbelaere, Karel, Riis, Ole, Vilaça, Helena, Voyé, Liliane, Welkenhuysen- Gybels, Jerry (2003) "Church Commitment and some Consequences in Western and Central Europe", *Research in the Social Scientific Study of Religion* 14: 129-60.
- Brasher, Brenda (1998) *Godly Women: Fundamentalism and Female Power*. New Brunswick, NJ and London: Rutgers University Press.
- Brierley, Peter (2003) *Religious Trends 4 2003-2004*. London: Christian Research.
- Brown, Callum (2006) *Religion and Society in Twentieth-Century Britain*. London: Longman.
- Brown, Callum (2001) *The Death of Christian Britain: Understanding Secularisation, 1800-2000*. London and New York: Routledge.
- Greeley, Andrew (1990) *The Catholic Myth: The Behavior and Beliefs of American Catholics*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Griffith, R. Marie (1997) *God's Daughters: Evangelical Women and the Power of Submission*. Berkeley: University of California Press.
- Heelas, Paul and Woodhead, Linda (2005) *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell.
- Hochschild, Arlie with Machung, Anne (1990) *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. Berkeley and London: University of California Press.
- Wharton, Amy. S. (2005) *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. Oxford: Blackwell.

Gender & Secularization Theory

Citation / ©- Woodhead, L. (2017). Gender & Secularization Theory, translate: Harun Tunç, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity*, 17 (1), 501-509.

Abstract- *The author argues that our understanding of secularization can be substantially enhanced by taking gender differences seriously. Whilst the existing theories of secularization explain why men disaffiliated from Christianity after the onset of industrialization better, they ignore the experience of women -whose experience of modernization was significantly different. While men have been responsible for paid work outside the home, women have been engaged in unpaid care work within the home. Their entrance into the paid labour force since the 1960s has not relieved them from the traditional household chores. It is suggested that we can best understand contemporary women's patterns of religious affiliation or backsliding in relation to their working lives, whether embracing domestic employment, or seeking a balance between both forms of labour.*

Keywords- *Religion, secularization, gender, women's employment*